

Голові разової спеціалізованої вченої ради PhD 13821

Запорізького національного університету,

доктору педагогічних наук, професору

Локаревій Г.В.

Рецензія

рецензента – кандидата педагогічних наук, доцента Зубцової Юлії Євгенівни на дисертацію Васільєвої Поліни Анатоліївни «Формування іншомовної комунікативної компетентності у майбутніх вчителів початкової школи у закладах фахової передвищої освіти», подану на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Актуальність теми дисертаційного дослідження Васільєвої Поліни Анатоліївни «Формування іншомовної комунікативної компетентності у майбутніх вчителів початкової школи у закладах фахової передвищої освіти» зумовлена сучасними тенденціями реформування освіти України, інтеграцією до європейського освітнього та наукового простору, а також зростанням вимог суспільства до професійної підготовки педагогічних кадрів. У сучасних умовах особливої уваги набуває підготовка конкурентоспроможного вчителя початкової школи, здатного до професійної комунікації, безперервного професійного розвитку та ефективної взаємодії в іншомовному середовищі.

До того ж курс України на європейську інтеграцію визначає стратегічну значущість мовної освіти, що зумовлює необхідність удосконалення іншомовної підготовки майбутніх педагогів. Знання іноземної мови сьогодні розглядається не лише як загальноосвітня складова професійної підготовки, а й як важливий інструмент професійної діяльності вчителя, який забезпечує доступ до міжнародних освітніх ресурсів, сучасних педагогічних практик, фахової інформації та міжкультурної комунікації.

У цьому контексті іншомовна комунікативна компетентність постає важливою складовою професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи, оскільки забезпечує здатність здійснювати професійне спілкування іноземною мовою, працювати з автентичними джерелами, використовувати сучасні інформаційні технології, а також

ефективно реалізовувати завдання професійної діяльності в умовах глобалізованого освітнього простору.

Особливої актуальності проблема набуває в умовах реалізації Концептуальних засад реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» та чинного Державного стандарту початкової освіти, у яких спілкування іноземними мовами визначено однією з ключових компетентностей здобувачів освіти. Відповідно, зростають вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, які мають бути готовими до формування цієї компетентності в учнів. Актуальність дослідження підтверджується також положеннями Стандарту фахової передвищої освіти зі спеціальності 013 «Початкова освіта» та Професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2024), де наголошено на необхідності володіння іноземною мовою та здатності використовувати її для професійного розвитку й педагогічної діяльності.

Водночас у закладах фахової передвищої освіти спостерігаються певні проблеми у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи, зокрема недостатній рівень сформованості іншомовної комунікативної компетентності здобувачів освіти; відсутність цілісного методичного забезпечення процесу її формування; недостатня ефективність практикоорієнтованої іншомовної підготовки, спрямованої на розвиток професійної комунікативної готовності майбутніх педагогів.

Актуальність дослідження посилюється також недостатньою розробленістю науково-методичних засад формування іншомовної комунікативної компетентності саме в умовах фахової передвищої освіти, яка характеризується практикоорієнтованістю підготовки, обмеженим терміном навчання та неоднорідним рівнем іншомовної підготовки здобувачів освіти. У зв'язку з цим особливої значущості набуває потреба в обґрунтуванні організаційно-педагогічних умов та методичного забезпечення формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи у закладах фахової передвищої освіти.

Слід зазначити, що дисертаційну роботу виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт кафедри англійської філології та лінгводидактики «Міждисциплінарні та крос-культурні параметри філологічних та лінгводидактичних досліджень» (ДРН 0125U001490 від 05.03.25 р.) та кафедри педагогіки та психології освітньої діяльності «Психолого-педагогічні засади формування розвитку

компетентностей суб'єктів освітнього простору в умовах євроінтеграції» (ДРН 0121U112155 від 03.02.21 р.) Запорізького національного університету, що засвідчує її відповідність актуальним напрямам розвитку сучасної педагогічної науки й освітньої практики.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Структура дисертації є логічною та не викликає заперечень; її змістова побудова узгоджується з визначеною метою та поставленими завданнями дослідження. Ознайомлення з рукописом дає підстави стверджувати про глибоке розуміння авторкою сутності досліджуваної наукової проблеми, а також належний рівень узагальнення результатів і обґрунтованість сформульованих теоретичних висновків.

Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, які містять 9 підрозділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків.

Вступна частина дослідження містить обґрунтований науковий апарат, який дозволяє чітко окреслити авторське бачення шляхів розв'язання проблеми формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи, а також підходи до інтерпретації та узагальнення отриманих результатів. Простежується логічний взаємозв'язок між об'єктом, предметом, поставленими дослідницькими завданнями.

Зміст першого розділу присвячено комплексному теоретичному осмисленню феномену іншомовної комунікативної компетентності, її структури та змісту. Важливим здобутком є критичний аналіз іноземного досвіду, який слугує науковою базою для наступних етапів дисертаційного дослідження

Другий розділ дослідження має виражену практико-орієнтовану спрямованість. У ньому обґрунтовано організаційно-педагогічні умови та розроблено цілісну структурно-функціональну модель формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів. Особливої уваги заслуговує запропоноване авторкою методичне наповнення вибіркового курсу, який виступає дієвим інструментом розвитку зазначеної компетентності у студентів закладів фахової передвищої освіти.

У третьому розділі представлено розгорнуту програму та результати дослідно-експериментальної роботи. Авторкою обґрунтовано критерії, показники та рівні сформованості досліджуваної компетентності у майбутніх фахівців початкової освіти.

Системно викладено етапи організації експерименту, а якісний та кількісний аналіз результатів підтверджує їх практичну значущість та результативність.

Вірогідність та обґрунтованість дисертаційних положень, висновків і практичних рекомендацій гарантовані логічною структурою дослідження та глибоким емпіричним і теоретичним аналізом. Структура роботи повністю відповідає її меті: розділи та підрозділи взаємопов'язані й послідовно розкривають логіку розв'язання наукових завдань.

Достовірність та об'єктивність наукових результатів підкріплена аналізом широкого кола нормативно-правових актів та теоретичних джерел, що охоплює 262 найменування. Це дало змогу дисертантці всебічно схарактеризувати стан розробленості проблеми формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи в умовах закладів фахової передвищої освіти та методологічно обґрунтувати власні підходи.

Важливим підтвердженням наукової та практичної цінності дисертації є апробація її ключових положень. Основні результати дослідження пройшли обговорення на 5 міжнародних, всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференціях. Високий ступінь значущості авторських розробок засвідчує їх безпосереднє впровадження в освітній процес низки закладів фахової передвищої освіти, зокрема: ВСП «Економіко-правничий фаховий коледж Запорізького національного університету», ВСП «Івано-Франківський фаховий коледж Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника», Харківського педагогічного фахового коледжу КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» ХОР та ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж ГНПУ імені Олександра Довженка».

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

1) здійснено наукове обґрунтування та експериментальну перевірку сукупності організаційно-педагогічних умов, що забезпечують ефективність формування іншомовної комунікативної компетентності у майбутніх учителів початкової школи;

2) обґрунтовано, розроблено та спроектовано структурно-функціональну модель формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи;

3) уточнено дефініцію поняття «іншомовна комунікативна компетентність майбутнього вчителя початкової школи» як інтегративної якості особистості, що

характеризується готовністю до міжкультурної взаємодії, здатністю використовувати іноземну мову в освітньому процесі НУШ та здійснювати професійну саморефлексію;

4) удосконалено критеріально-діагностичний інструментарій оцінювання рівнів сформованості іншомовної комунікативної компетентності; удосконалено фахову підготовку студентів шляхом гармонізації теоретичного навчання з практичним відпрацюванням професійних ситуацій у віртуальному та реальному комунікативному просторі.

Результати дослідження мають вагомим практичне значення, що полягають у розробці та безпосередньому впровадженні в освітній процес закладів фахової передвищої освіти комплексного навчально-методичного супроводу формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Так, заслуговують на увагу авторське визначення іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи та обґрунтування її структури, що включає мотиваційний, когнітивний, організаційно-діяльний і рефлексивний компоненти. Запропонований підхід створює теоретичне підґрунтя для вдосконалення процесу іншомовної підготовки здобувачів освіти.

Серед визначених авторкою організаційно-педагогічних умов найбільше практичне значення, на нашу думку, мають стимулювання професійної мотивації майбутніх учителів через інтеграцію кейс-методів та створення інтенсивного інтерактивного освітнього середовища засобами симуляційних професійних ситуацій.

Особливу увагу привертає орієнтація кейс-технологій на усвідомлення студентами взаємозв'язку між рівнем іншомовної підготовки та професійною конкурентоспроможністю, зокрема можливостями працевлаштування в закладах із поглибленим вивченням іноземних мов і білінгвальних класах. Важливим є також формування розуміння іноземної мови як інструменту професійної комунікації та доступу до сучасних освітніх ресурсів.

Практичну цінність має й умова створення інтерактивного середовища через використання рольових ігор, дискусійних панелей та системи оперативного зворотного зв'язку. Такий підхід забезпечує розвиток професійного іншомовного мовлення, навичок аргументованої комунікації та готовності до ефективної взаємодії в умовах сучасного освітнього простору.

До безперечних здобутків дисертаційного дослідження належить розроблення та теоретичне обґрунтування структурно-функціональної моделі формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи у закладах фахової передвищої освіти. Запропонована модель характеризується логічністю побудови, цілісністю та практичною спрямованістю, охоплюючи цільовий, теоретико-методологічний, змістово-технологічний і результативний блоки.

Особливу увагу привертає змістово-технологічний блок моделі, який передбачає використання інтерактивних технологій навчання, спрямованих на активізацію суб'єктної позиції здобувачів освіти та наближення освітнього процесу до реальних умов професійної діяльності. Найбільш вагомим, на нашу думку, є акцент на ситуативному моделюванні квазіпрофесійної діяльності через рольові та імітаційні ігри, дискусії, дебати й драматизацію. Такий підхід забезпечує формування іншомовних комунікативних умінь у контексті типових професійних ситуацій, зокрема взаємодії з учнями, батьками та колегами, а також сприяє оволодінню методичними інструментами, необхідними для роботи в початковій школі.

Цінним у дисертаційній роботі П. А. Васільєвої є проектування та методичне забезпечення курсу вільного вибору «Основи іншомовної комунікативної компетентності». Важливо, що зміст курсу побудовано на засадах практико-орієнтованого підходу, який передбачає інтеграцію мовних знань і мовленнєвих умінь у контекст реальних педагогічних ситуацій. Запровадження зазначеного освітнього компонента сприяє трансформації теоретичних знань з іноземної мови в дієвий інструмент професійної діяльності майбутнього педагога, забезпечуючи перехід від академічного вивчення мови до її свідомого й ефективного використання у професійній комунікації.

Авторкою розроблено систему критеріїв (мотиваційного, ініціативного, мовознавчого та особистісного) та відповідних показників, що забезпечують валідну діагностику рівнів сформованості досліджуваної компетентності. Проведене констатувальне дослідження виявило наявність резервів для вдосконалення іншомовної підготовки здобувачів освіти та підтвердило доцільність упровадження запропонованих організаційно-педагогічних умов. Результати формувального етапу педагогічного експерименту, статистично підтверджені за допомогою критерію χ^2 Пірсона, засвідчили ефективність розробленої структурно-функціональної моделі та дієвість визначених організаційно-педагогічних умов у формуванні іншомовної комунікативної

компетентності майбутніх учителів початкової школи в закладах фахової передвищої освіти.

Теоретичні положення, авторські науково-методичні розробки та висновки дослідження створюють основу для вдосконалення процесу професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у закладах фахової передвищої освіти. Висновки дослідження можуть бути безпосередньо використані для оновлення освітньо-професійних програм, розробки силябусів навчальних дисциплін та методичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення фахової підготовки майбутніх педагогів початкової ланки.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях. Науковий доробок здобувачки віддзеркалено в 15 публікаціях, які цілком репрезентують зміст дисертації. Серед них 3 статті у фахових виданнях України, 2 статті у міжнародних періодичних виданнях, що індексуються наукометричними базами Scopus та Web of Science Core Collection, 2 розділи у колективних монографіях, 3 навчально-методичні праці, а також 5 тез доповідей.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження. Разом із тим, видається необхідним зупинитися на певних зауваженнях і побажаннях роботи, які спонукають до дискусії.

1. У процесі обґрунтування актуальності дослідження (у вступі) авторка посилається на Професійний стандарт учителя початкових класів 2020 року. Водночас доцільним було б врахувати положення чинного Професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2024 р.), який визначає сучасні вимоги до професійної компетентності педагогічних працівників. Звернення до цього нормативного документа сприяло б посиленню аргументації актуальності дослідження та його відповідності сучасним тенденціям розвитку педагогічної освіти.

2. У роботі поза увагою авторки залишився Державний стандарт початкової освіти (2025 р.), положення якого могли б не лише посилити актуальність дослідження, а й продемонструвати його перспективне значення для підготовки майбутніх учителів початкової школи в контексті впровадження нових державних освітніх вимог.

3. Потребує уточнення термінологічна узгодженість опису структурно-функціональної моделі. Зокрема, у візуалізації моделі (рис. 2.1), а також у загальних висновках використано назву «організаційно-діяльний блок», тоді як у тексті дисертації

відповідний компонент моделі послідовно характеризується як «змістово-технологічний блок».

4. У параграфі 3.1 доцільно було б спочатку визначити критерії та показники сформованості іншомовної комунікативної компетентності, а вже потім – рівні її сформованості. Така послідовність є методологічно обґрунтованою, оскільки саме критерії та показники становлять основу для подальшого визначення рівнів розвитку досліджуваного явища.

5. У дисертаційній роботі приділено увагу використанню дистанційних платформ в освітньому процесі, однак доцільним було б більш ґрунтовно розкрити особливості формування іншомовної комунікативної компетентності в умовах дистанційного навчання як актуального виклику сучасності, зокрема в контексті функціонування системи освіти в умовах воєнного стану. Такий акцент дозволив би повніше врахувати сучасні освітні реалії та підсилити практичну значущість дослідження.

Разом з тим зазначимо, що визначені рекомендації не знижують наукової цінності проведеного дослідження та не заперечують його практичної значущості.

Загальний висновок. Аналіз дисертаційної роботи та опублікованих праць дає підстави стверджувати про те, що дослідження П. А. Васільєвої «Формування іншомовної комунікативної компетентності у майбутніх вчителів початкової школи у закладах фахової передвищої освіти» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею на актуальну тему. Представлена до захисту дисертація має важливе значення для сучасної педагогічної теорії та практики й відповідає постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» № 44 від 12.01.2022 р., а її авторка – Васільєва Поліна Анатоліївна заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.

Рецензент:

доцент кафедри дошкільної та початкової освіти

Запорізького національного університету,

кандидат педагогічних наук, доцент

Юлія ЗУБЦОВА